

Българска академия на науките
Институт за изследване на обществата и знанието
Секция „Онтология, епистемология, философия на науката”

Теодора Димитрова Велкова

ФИЛОСОФСКИ ИМПЛИКАЦИИ НА ТЕОРИЯТА ЗА
ИНТЕЛИГЕНТНИЯ ДИЗАЙН

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за присъждане на образователна и научна степен
„доктор”

Научен ръководител:

чл. кор. проф. дфн. Ангел Стефанов

София 2015

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

Увод.....	4
1.Синтетична теория за възникване на живото и последващото му развитие.....	19
1.1 Кратко историческо и теоретично представяне на развитието на еволюционната идея.....	19
1.2 Теоретични аспекти, илюстриращи проблеми в синтетичната теория. Два алтернативни подхода (към теорията) за възникване на живото.....	29
2. Представяне и оценка на теорията за интелигентния дизайн.....	54
2.1 Възникване и теоретични претенции на теорията.....	54
2.2 Теоретични и методологически слабости на теорията.....	67
2.3 Относно необходимостта от концептуална идентичност на теорията.....	73
2.4 Системната биология между Сцилата и Харибдата на еволюцията и интелигентния дизайн.....	94
3.Сравнителен анализ на двете алтернативни теории през призмата на възгледите на съвременни американски учени и философи.....	106
3.1 Относно произхода на биологичната информация.....	106
3.2 Стивън Талбът и интелигентния дизайн.....	114
3.3Томас Нагел през призмата на теоретиците на интелигентния дизайн.....	124

3.4 Алвин Плантинга за науката, религията и натурализма.....	132
4. Анализ на аргументите на теорията за интелигентния дизайн от гледна точка на теизма.....	142
5.Теоретична оценка на философските импликации на възможните интерпретации на теорията за интелигентния дизайн.....	159
Заклучение.....	167
Цитирана литература.....	174

Обща характеристика на дисертационния труд

Теорията за интелигентния дизайн (ИД) е възникнала преди около 15-20 години като антитеза на господстващата Дарвинова и неодарвинова еволюционна теория, както и на химическите теории за възникване на живото. Тя е единствената по-сериозна концептуална критика, предприета от създателите ѝ, срещу наложените схващания в областта на науката и приоритетно в биологията, по традиция възприемани недостатъчно критично в продължение на повече от сто и петдесет години. Тоест, с основание може да се твърди, че една от основните предпоставки за нейното зараждане е съществуването на сериозни концептуални трудности в наложената до момента форма на еволюционизъм в полето на биологичната наука.

Теоретиците на ИД в голямото си болшинство застъпват тезата критикуваните от тях теории да се излагат в цялата им широта, а не само посредством някои отделни техни аспекти, каквато е практиката понастоящем. Във връзка с това те претендират да се даде възможност за реално осъществими дискусии относно характера на доказателствата на въпросните теории. Такива като правило досега не се провеждат поради нежеланието на водещи учени да вземат участие в тях. Аргументът, който те изтъкват е, че поддържаните от тях теории са научно обосновани, приемат се без критично бележки от страна на преобладаващата част на научната общност и оттук няма основание за сериозни дискусии с *креационисти* като представителите на ИД.

Обект на изследването е теорията за ИД и нейните философски импликации.

Предмет на изследването са дарвинистките/неодарвинистките и химическо-еволюционистките интерпретации на проблемите за произхода на живото и

последващото му развитие; теорията за ИД с нейните основни концепции и разглеждания; теистичната теза във връзка с предходните два пункта.

Методи на изследване – критичен и сравнителен философски анализ.

Цел на изследването: Един възможен подход за изработване на дисертация с такава тематика е да се постави акцент върху про-ИД-литературата. Предимствата на това биха се свели до по-задълбочено представяне на идеите на създателите на теорията за ИД. Това означава обаче да се избегнат критичните аспекти на схващанията на ИД-теоретиците, което не е конструктивно. Друга възможност е да се разгледат съвместно идеите на ИД с тези на основните му опоненти – представителите на неодарвинизма и частично на еволюционните теисти. Недостатъкът на такъв подход се определя от нежеланието на неодарвинистите, както бе споменато по-горе, да влизат в сериозни дискусии с теоретиците на ИД. В този контекст причисляващите се концептуално към тях поддръжници на химическите теории за възникване на живота не правят изключение - те продължават да получават нови експериментални данни в подкрепа на абиогенезата, според техните твърдения, като правило без да се повлияват по същество от критиките на ИД-теоретиците по тези въпроси.

За целите на дисертацията е предпочетена една трета възможност – да бъде разгледан проблемът за философските аспекти на ИД-теорията в по-широк контекст, който субординира посочените две възможности, но ги разширява с обсъждане на позициите на известни съвременни учени и философи, взели отношение към теорията за ИД – Никълъс Решер, Алвин Плантинга, Томас Нагел, Ангус Менюдж и др. Основанието да бъде възприет последният подход, интегрален по отношение на останалите възможности, е свързано с необходимостта

да се разгледа ИД-теорията в една по-широка перспектива, а именно тази на философията на науката.

Задачи на изследването:

- Историческо и теоретично представяне на развитието на еволюционната идея.
- Изясняване на теоретичните аспекти, илюстриращи проблеми в синтетичната теория; обсъждане на двата алтернативни подхода към теорията за възникване на живото.
- Разглеждане на възникването и теоретичните претенции на теорията за ИД.
- Анализ на теоретичните и методологични слабости на ИД-теорията.
- Обсъждане на необходимостта от концептуална идентичност на теорията за ИД.
- Разглеждане на системната биология в рамките на релацията еволюция-ИД.
- Интерпретация на различни възгледи относно произхода на биологичната информация.
- Философски анализ на възгледите на Стивън Талбът и Томас Нагел за релацията класически еволюционизъм-ИД, както и на Алвин Плантинга за науката, религията и натурализма.
- Анализирание аргументите на ИД-теорията в контекста на теизма.
- Теоретична оценка на философските импликации на възможните интерпретации на теорията за ИД.

Теза на дисертационното изследване: Теорията за ИД е създадена с цел изясняване научно-изследователския проблем за произхода и ранната еволюция на

живото. Тя влиза в сериозни концептуални противоречия с дарвинизма/неодарвинизма, а също и с химическия и теистичния еволюционизъм. Съобразно основните положения на ИД-теорията се подлага на критичен анализ въвеждането на натуралистката идея за произхода от страна на представителите на дарвинизма/неодарвинизма и химическия еволюционизъм.

Обем и структура на дисертацията: Дисертацията има общ обем от 184 страници. Състои се от увод, пет глави, заключение и списък с цитирана литература. Включени са 134 библиографски източника.

Увод: В увода на дисертационния труд се представят предметът и обектът на изследване, темата и целта на дисертацията. Разглежда се въпросът защо ИД-теорията е подложена на толкова сериозна критика от страна на представителите на различни научни общности, които имат отношение към нейната същност. Очертават се структурата и конкретните задачи, поставени в отделните глави.

Глава 1: Синтетична теория за възникване на живото и последващото му развитие

1.1 Кратко историческо и теоретично представяне на развитието на еволюционната идея

В глава първа на дисертацията се прави кратък исторически и теоретичен преглед на развитието на еволюционната идея. Освен това се представят основните положения на теорията на Жан-Батист Ламарк, т.нар. *ламаркизъм*. Подобаващо внимание се отделя и на приносите на родоначалника на сравнителната анатомия и

палеонтология Жак Кювие, формулирал два фундаментални закона в областта на биологичната наука – закон за корелацията на органите и за притежаването само на необходимите органи за съществуване на животинските организми при определени условия на средата. Последващо е направен синоптичен анализ на основните постановки на Дарвиновата теория за еволюцията, както и на усъвършенстваната ѝ версия – т.нар. неодарвинизъм (в по-тесен контекст - синтетична теория).

1.2 Теоретични аспекти, илюстриращи проблеми в синтетичната теория.

Два алтернативни подхода (към теорията) за възникване на живото

Обсъжда се гледната точка на теоретика на ИД Кейси Ласкин относно трите аспекта на еволюцията – микроеволюция, идеята за универсалния общ произход и Дарвиновата еволюция за естествения отбор, действащ върху случайните мутации. Възникването на живото на Земята се отнася към първия аспект на еволюцията, като не се поставя под съмнение от теоретиците на ИД съществуването на такъв. В рамките на това разглеждане се представят накратко някои от основните атеистични и теистични възгледи за произхода, като в групата на първите са включени хипотеза за метаболизма на първо място, хипотеза за РНК света, хипотеза за пептид-РНК света, панспермия, докато във втората група – креационизъм, концепция за еманацията, космотеизъм, деизъм.

При разглеждане на хипотезата за пептид-РНК света се изказва идеята, че до обяснителен механизъм трудно би могло да се достигне в хода на натуралистичното описание, като за целта се обръща внимание на обсъжданото от Картър и съавтори нарастване на пептидната верига, при което те използват фразата „според съобщението”. Последната фраза е енигматична за научната стойност на хипотезата за пептид-РНК света. Авторите обаче не са могли в

рамките на натуралистичния си подход да не включат елемента *кодирано съобщение*, тоест ролята на интелигентен фактор. Тези висококвалифицирани специалисти на практика са нарушили собствената си натуралистична схема, използвайки като единствена възможна алтернатива основен постулат в съгласие с теорията за ИД, въпреки че едва ли са имали първоначално подобен замисъл.

Експерименталните изследвания на предбиотичния синтез на предшествениците на нуклеиновите киселини и белтъците не са показали особено окуражаващи резултати до момента. Разглежда се и реалният проблем за хиралността на аминокиселините и захарите в контекста на синтезиране на първото живо. Също така критично се обсъждат възгледите на изследователите Сара Уокър и Пол Дейвис относно интерпретацията на произхода на живото не като химичен, а като информационен проблем. В рамките на тази част се коментират основните парадокси, пред които бива изправяна всяка обяснителна теория за биогенезата. Обсъжда се и тезата на Карл Воуз и Нигел Голденфелд за нематериалната природа на последния универсален общ предшественик.

Глава 2: Представяне и оценка на теорията за интелигентния дизайн

2.1 Възникване и теоретични претенции на теорията

Първата част на тази глава започва с представяне на идеите на Алфред Ръсел Уолъс, който е изказал съмнение относно възможността принципът на естествения отбор да бъде универсален обяснителен механизъм (както е предполагал навремето Чарлз Дарвин). Според Уолъс развитието на човешкия мозък е свързано с въздействието на по-високо равнище на интелигентност. Първоначалната реторика, използвана от Филип Джонсън (т.нар. кръстник на ИД-движението) за организиране на ИД-движението, е била заменена с академичен

подход, продиктуван от намерението на теоретиците на ИД да създадат отделна наука.

Също така се изследва концептуалният принос на Майкъл Полани в развитието на ИД-теорията във връзка с граничните условия върху процесите, описвани от физични и химични закони, външният им характер и представянето на органичните бази в ДНК в рамките на кода като гранично условие. Обръща се подобаващо внимание и на съображенията на известния специалист по ограниченията в сложните динамични системи Клиф Хукър, които са в потвърждение на идеите на Полани. Обект на по-нататъшно обсъждане е възникването на ДНК в контекста на биогенезата и свързването му с интелигентна причина от Чарлс Такстън и съавтори (1984-1985 гг.).

Представят се и двете съществени понятия във фундамента на теорията, формулирани от Майкъл Бийхи и Уилям Дембски, *нередуцируема сложност* и съответно *специфицирана сложност*. В монографията си от 2013 г. „Съмнението на Дарвин” Стивън Мейър прави описание на Камбрийския взрив, свързан с внезапната поява на нови животински видове, която не може да бъде обяснена посредством Дарвиновата и неодарвиновата теории. В този контекст се излага визията на Мейър за важността на ИД-теорията, основаваща се на определянето на водещото място на информационните процеси през Камбрийския период.

Обръща се внимание на новото концептуализиране, което предлага Уилям Дембски, свеждащо се до разглеждане на информацията като основна метафизична категория за разлика от ролята на категорията материя за материализма. Тъкмо в това се изразява философският принос на този ИД-теоретик – заместването на материализма с *информационен* реализъм, отчитащ не само важността на информацията, но също и нейната реалност.

2.2 Теоретични и методологически слабости на теорията

Във втората част на главата се засяга един фундаментален въпрос, а именно, доколко теорията за ИД би могла да бъде приета като пълноправна научна теория. Освен това се обясняват двете алтернативни гледни точки: на теоретиците на ИД и на представителите на съвременната философия на науката. Съгласно първата ИД-теорията има пълно основание да претендира за научност. Разглеждането е направено предимно на основата на възгледите на Стивън Мейър и Кейси Ласкин по конкретната тематика.

Фундаменталният аргумент за обосноваване на научността на теорията за ИД, който се използва от теоретиците ѝ, е виждането на американския философ на науката Петер Косо. Последният поставя в основата на определянето на научността на която и да е теория *научния метод*. Косо извежда субективността като например консенсуса на учените по определен въпрос извън критериите за оценка на научността. Подобен подход се противопоставя на възгледите на останалите теоретици по философия на науката, които не се дистанцират от ролята на субективността и залагат на консенсусните решения.

В рамките на настоящата парадигма във философията на науката теорията за ИД може да бъде определена като ненаучна, доколкото централното ѝ понятие за дизайнер стои извън концептуалния арсенал, с който си служат научните теории. Също така в този контекст ИД-теорията не удовлетворява някои ключови епистемични критерии за научност. Един от тях е за вътрешна логическа и концептуална съгласуваност на знанието в една научна теория. Този стандарт се пропуква по две причини. Самата идея за дизайн не е строго логически обоснована, а се вмениява като извод от наблюдаеми факти по посока на тяхната причина, която е хипотетична и не може просто да се налага императивно.

Втората причина в хода на подобни разсъждения е неяснотата относно творческата инженерна дейност на дизайнера. Ако той е свръхестествено интелигентен, в което не може да има съмнение, защо е изобретил видове, които впоследствие са измрели? Не ги ли е проектирал достатъчно добре или просто се е оттеглил от играта си с тях, оставяйки ги в Дарвиновата джунгла сами да се борят за оцеляване?

Друг епистемологичен критерий, който е нарушен при теорията за ИД, е този за нейната външна съгласуваност по линия на приемствеността в развитието на научното знание. Ако научните теории в цялата история на биологията не предполагат интелигентен дизайн, а новата теория го поставя като централен свой конструкт, то това би означавало, че тя скъсва радикално с концептуалната база на биологичната наука понастоящем. Следващ съвременен критерий за адекватна научна теория е наличие на по-голямо емпирично съдържание от това на нейните предшественици, което е свързано с предсказателната ѝ мощ. Дали обаче е възможно да предскаже нещо за бъдещата дейност на един неизвестен свръхестествен дизайнер?

2.3 Относно необходимостта от концептуална идентичност на теорията

Представя се идеята на известния американски философ Никълъс Решер за съгласуване на ИД с еволюцията. Той настоява, от една страна, че да бъде нещо интелигентно проектирано, то това не означава, че непременно *интелигентно съществуване* е осъществило проектантската дейност. „Интелигентно проектирано” за него е само дескриптивна характеристика на обекта, която от своя страна не дава информация за природата на проектанта, а също и за начина му на действие.

Успоредно с това Решер определя еволюцията като изцяло естествен процес, който се подчинява единствено на природни закони. Той призовава за

съгласуването на ИД с еволюцията и това би могло да бъде интерпретирано като допускане от негова страна на своеобразна форма на *природна телеология* – нещо, което той не изказва експлицитно в монографията си от 2011 г. „Продуктивна еволюция”. Тази идея обаче като че ли показва известно подценяване от страна на големия философ на сериозните концептуални противоречия между представителите на двата лагера – това е, което се коментира по-подробно, за да се направи преценка доколко тезата за компромис има своето основание.

Вместо да говори за методологичен натурализъм, каквато е обичайната практика, Ангус Менюдж, професор по философия в Университета „Конкордия“ в Уисконсин, обсъжда дилемата методологичен материализъм – методологична телеология. Неговият аргумент да се обърне внимание *и* на телеологията във връзка с биологичното теоретизиране е обоснован от това, че тази концепция, датираща още от времето на Аристотел, има поне 2000-годишна история в полето на науката.

Телеологичното описание е особено съществено за съвременната биология най-вече във връзка с използване на инженерните подходи в нея. Тук се има предвид пренасяне на идеи от инженерните науки, свързани с конструиране на системи по предварително зададен план – една широко разпространена програма в синтетичната биология например. Менюдж обръща внимание на факта, че науката е претърпяла сериозни трансформации от времето на Дарвин до наши дни и не би трябвало да бъдат използвани универсални философски понятия за изясняване на релацията наука – философия. Оттук се налага естествено изводът, че не е целесъобразно да има основания към теорията за ИД да се прилагат класически философски схеми, използвани при описанието на неодарвинизма и химическите теории за възникване на живото.

2.4 Системната биология между Сцилата и Харибдата на еволюцията и интелигентния дизайн

В четвърта част на главата се разглеждат проблемите на авангардната нова дисциплина *системна биология* в контекста на релацията Дарвинов и неодарвинов еволюционизъм, включително и химическите теории за произхода на живото, както и теорията на ИД. Наистина идеите в системната биология, доминирана от инженерни подходи, са в подкрепа на ИД-теорията, но тази теза се обосновава от реалното развитие на науката и срещу нея, поне досега, не ми е известно да има някакви сериозни възражения от страна на ортодоксалните еволюционисти.

Последните неслучайно не ѝ опонират, тъй като независимо, че се придържат към установеното в продължение на век и половина статукво в третиране на еволюцията, са по същество учени, които може би отчитат като положително развитието на модерната интегративна биологична дисциплина системна биология. Претенциите им не са насочени към критика на последната заради идейната ѝ свързаност с теорията на ИД, а по-скоро те възприемат друга стратегия – да се опитват да свържат концептуално класическите постановки на еволюцията с идеите на системната биология. В тази част се представят отделни аспекти на това развитие на последната.

Глава 3: Сравнителен анализ на двете алтернативни теории през призмата на възгледите на съвременни американски учени и философи

3.1 Относно произхода на биологичната информация

В първата част на тази глава се засяга въпросът за възникването на биологичната информация съобразно класическата, натуралистическа гледна точка, датираща в

основната си постановка още от времето на Дарвин, както и по-новата такава, предложена като алтернатива – в рамките на теорията за ИД. Обект на обсъждане е и специфицираната алгоритмична сложност във връзка с биологичната информация. Заслугите предимно на Уилям Дембски за разработване на този количествен подход при оценяване на последната, са съществени.

Също така се анализира конкретната натуралистична критика на теорията за ИД относно нейната претенция да бъде обяснителен механизъм на възникване на биологичната информация при произхода на живота. Критиката е направена от философа Джефри Дж. Лоудър от позицията на метафизическия (онтологичния) натурализъм, съобразно който свръхестествените сили и същества са нерелевантни на съвременната онтологична картина на света.

3.2 Стивън Талбът и интелигентния дизайн

Засягат се философските и частнонаучни възгледи на известния американски теоретик на биологията Стивън Талбът. Анализира се неговото виждане за отделните аспекти на теорията за ИД. Тъй като той се е спрял повърхностно на идеите на Стивън Мейър, представени в монографията му от 2013 г. „Съмнението на Дарвин” относно Камбрийския взрив, свързан с внезапната поява на много нови биологични форми, което противоречи на Дарвиновата идея за градуална еволюция, се налага да се обърне внимание на критиката на Дарвин от неговите съвременници Адам Седжуик и Луи Агаси, както и на въпроса за новооткритите фосили през 2014 г., свидетелстващи за предкамбрийски период, за който се смята, че не е свързан еволюционно с Камбрия.

Съсредоточаването на Талбът върху ролята на процесите във „вътрешността“ на биосистемата следва идеите на Гьоте, като същото се отнася и за координиращата роля на цялото по отношение на частите му. Буди съмнение

обаче подходът да се използват предварително заложените философски конструкции, какъвто е например случаят с приемането на изключителната роля на факторите, свързани с вътрешността на системата. Относно връзката на ДНК-молекулите с биологичния фактор – резистентността на Талбът към тази идея произтича от неговия антиредукционизъм и нежеланието му да свързва живота с каквато и да е машинна програма.

Положително е това, че Талбът наистина се е заел да разработи, в духа на казаното от него, една нова програма за биологията. Той е категоричен, че генното инженерство и синтетичната биология не вземат под внимание целостността и вътрешността на организма, като по този начин изказва съмнения относно правдоподобността на изводите им. В този аспект обаче той не е особено оригинален: ИД-теоретиците вече са взели отношение в коментарите си по повод усилията на синтетичните биолози (специално на синтетичния геномик Джон Крейг Вентър) да синтезират живо в епруветка. Според теоретиците на ИД това принципино не е възможно да се осъществи, въпреки че Вентър работи в условията на по-елементарна изследователска задача, като взема някои предварително изградени структури с известно информационно съдържание, а не тръгва от реални начални етапи.

3.3 Томас Нагел през призмата на теоретиците на интелигентния дизайн

Обсъждат се възгледите на големия философ на съзнанието Томас Нагел поради изразеното му несъгласие с основните постановки на неodarвинизма, химическите теории за възникване на живота и биологическия редукционизъм. Нагел е показал имплицитно полжожителната си нагласа към ИД-теорията, тъй като той реално се е сблъскал с невъзможността на сега господстващата ортодоксия като единствено допустим обяснителен механизъм в биологията за

дефинитивно решаване на проблемите на съзнанието, върху които той концентрира своите изследвания.

Заслужава да бъде обърнато внимание на факта, че критиката на Дарвиновия редуционизъм, направена от Нагел, не може да се смята за първа по рода си. За концептуални предшественици тук се смятат сър Артър Балфур, К. С. Люис и Алвин Плантинга. В своите разглеждания Томас Нагел отделя съществено място на природната телеология, съчетана с унифициращото описание като обяснителен принцип на естествения порядък. Той предлага такава централна роля на природната телеология, верен на своя атеизъм и може би опасявайки се да не бъде евентуално причислен към привържениците на теологията от страна на представителите на научната общност. Дава си сметка обаче, че тази концепция не е изяснена, но я поддържа, тъй като не намира друго по-подходящо решение, поне към момента.

Моята методологична хипотеза относно биологичния редуционизъм, обявен от Нагел за ортодоксия, най-вероятно се дължи не само на трудностите, които той е срещнал в изясняване на проблемите на съзнанието, но и на (може би в не-по-малка степен) факта, че създателите на теоретичните основи на неодарвинизма – Р. Фишер и Дж. Холдейн – са изразители именно на редуционизъм, формулиран в особено голяма степен. Реминисценция на техните идеи е т.нар. *генетичен редуционизъм*, от който съвременната наука в последните години явно прави усилия да се дистанцира. Извеждането на подобно подзаглавие на монографията на Нагел - „Съзнание и космос: Защо материалистката неодарвинова концепция за природата е почти сигурно неправилна“ - според мен съвсем не е случайно и е свързано тъкмо с категоричната му реакция срещу концепцията му за биологичния (в частност и генетичния) редуционизъм.

3.4 Алвин Плантинга за науката, религията и натурализма

Тук се представя тезата, издигната от теистичния философ Алвин Плантинга за това, че има повърхностен конфликт и дълбоко съгласие между науката и теизма и повърхностно съгласие и дълбок конфликт между науката и натурализма. Плантинга възразява както срещу философския (онтологичния) натурализъм, така и срещу методологичния натурализъм, като настоява, че последният в сегашния си вид не би могъл да изпълнява адекватни нормативни методологични функции по отношение на съвременната наука, за което претендира. В този контекст той предлага две възможности: да бъде елиминиран естествонаучният натурализъм или да бъде разширен с теистична компонента. Тук се поставя акцент върху теистичните възгледи на Плантинга и тяхната връзка с основните постановки на теорията за ИД.

Плантинга твърди, че научната теория за еволюцията не е несъвместима с християнската вяра. Според него това, което е несъвместимо, е идеята, че тази еволюция, която той свързва главно с естествения отбор, е неуправляема. Неуправляемостта, настоява той, не е част от самата еволюционна теория, а е метафизично или теологично допълнение към нея. Редица автори в коментарни текстове относно монографията на Плантинга обаче не се съгласяват с подобно разглеждане. Те не без основание твърдят, че неуправляемостта на еволюцията и водещата роля на случайните фактори влизат във фундамента на теорията и почти всички съвременни еволюционисти използват тъкмо този пункт за обосноваване на атеистичните си възгледи.

Използването на естествонаучния натурализъм за дискредитиране на теорията на ИД почива на реална концептуална трудност при някои нейни догматични трактовки. Трудно е да се разбере как например допукането по принцип на свръхестествена причинност би могло да бъде водещ аргумент за

нейната евентуална ненаучност. Останалите критики срещу ИД-теорията, резултат от едно догматично трактуване, могат да се приемат за недостатъчно обосновани съгласно обичайните критерии в рамките на същия този методологичен натурализъм. С присъщата си философска проникателност Плантинга се е ориентирал подобаващо в ситуацията, макар да не я коментира специално. А тя е следната: строго погледнато, критериите за научност, представени като импликации на естественонаучния натурализъм, често се използват недостатъчно подходящо от еволюционните теоретици за дискредитиране на теорията за ИД.

Глава 4: Анализ на аргументите на теорията за интелигентния дизайн от гледна точка на теизма

Анализирант се различията в схващанията относно релацията ИД - теология между привържениците на еволюционното съзидание (теистичните еволюционисти) от фондацията Биологос и ИД-теоретиците. Известни са острите дискусии между представителите на ИД и привържениците на *еволюционното съзидание* (предпочитан термин от Франсис Колинс за обозначаване на теистичната еволюция). В тях съвсем не става дума за някакви *ad hominem* аргументи, а за съществени концептуални различия. Тезата на Колинс се свежда до това, че ИД не се отнася към християнството, а има претенциите да предполага в основата на космогенезата и биологичния произход интелигентна причина и се съсредоточава специално върху коментирането на дискуссионни научни теории предимно в тези две области.

Не мисля, че имаме основание да се съгласим с подобно твърдение, в което прозира желанието да се принизи това, което теоретиците на ИД критикуват от Дарвиновия еволюционизъм. Мога да предположа, че представителите на

БиоЛогос не биха желали фундаментална промяна в дискуссионните аспекти на съвременната еволюционна биология, тъй като декларират, че приемат научните доказателства за еволюцията. От друга страна обаче, те не се съгласяват с атеистичния мироглед, внушаван във връзка с публичното възприемане на еволюцията, както и със сциентистката теза, че науката е концептуално достатъчна да обясни реалността. Въпреки всичко неодарвинисткият истаблишмънт в американската наука определено не възприема привържениците на БиоЛогос като концептуални противници.

Коментират се обсъжданията на Кейси Ласкин върху еволюционно-теологичните тези на Питър Енс и Нийл Омерът. Той подробно разглежда недоразуменията относно ИД, произтичащи от неправилната му интерпретация от страна на теистичните еволюционисти и в по-крайна форма от двамата еволюционни теолози. Последните настояват, че евентуалното недоказване на валидността на ИД-теорията съвсем логично би поставило под съмнение постулирания дизайнер и в частност Бог (оттук и некоректното тяхно твърдение, че ИД е аргумент за пропуските на Бог). На ИД се вмения като че ли съмнение в адекватността на теистичната теза и следователно, че тази теория е замислена от създателите ѝ, за да се преодолеят несъвършенствата в извършеното от Твореца. Подобни недоразумения са обичайна практика и именно това е породило възможността за големия брой негативни оценки, които се дават за ИД-теорията от страна на теистичните еволюционисти.

Обсъжда се и възможността, допускана от Робин Пари, за евентуалното разрешаване на проблема за нередуцируемата сложност от науката и недоразумението, което това би породило за теолозите. ИД допуска сериозна грешка с претенцията си да обясни космоса (тоест всичко – проблемите на космогенезата, на възникването и еволюцията на живото и т.н.) - нещо, което

съгласно класическата теологична теза, поддържана от Пари, е прерогатив единствено на Бог.

Въпреки, че не излиза извън рамките на класическата теистична теза, Робин Пари оценява евристичния заряд на ИД-теорията като подчертава, че си струва човек да се запознае с някоя от по-приемливите ѝ версии. Той не изключва възможността ИД в перспектива да намери определени допирни точки с теизма. За целта, според него, е нужно известно реконцептуализиране. Последното обаче изглежда малко вероятно, имайки предвид решителното настояване на ИД-теоретиците, че предлагат строго научна теория и не коментират специално въпроса за естеството на дизайнера.

Глава 5: Теоретична оценка на философските импликации на възможните интерпретации на теорията за интелигентния дизайн

В тази последна глава на дисертацията се прави теоретична оценка на възможните интерпретации на теорията за ИД на основата на три интерпретативни опции:

1. ИД се представя като теория, експлицитно основаваща се на един деен творчески фактор, т. е. на фигурата на свръхестествен Дизайнер с неизвестна природа. Това е стандартното схващане за ИД, което обаче извежда тази концепция извън кръга на научните теории. Това е така, тъй като фигурата на Дизайнера представлява хипотетична същност, която не е от типа на научните теоретични конструкции, поради своето над-природно естество.

ИД в този идеен контекст би могъл да бъде припознат като креационистко схващане, което не се, а и не би могло, да се приеме от повечето учени и философи реалисти. Оттук философската критика от тяхна страна на подобно представяне на ИД е силна поради обстоятелството, че в този случай теорията за

ИД се осланя на една трансцендентна същност, чието реално съществуване стои извън пределите на човешкия опит.

Наред с всичко споменато, философските импликации от това представяне на концепцията за ИД са идейно затруднени относно появата на разума на Земята, носен от *homo sapiens*. Става дума преди всичко за това, че появата и назначението на човека в света могат да бъдат предмет на произволни спекулации. Тяхната нееднозначност произтича от незнанието на конкретните цели, ръководили, и евентуално все още ръководещи, конструктивното и несъмнено телеологично поведение на неизвестния Дизайнер, чиято творческа активност обаче е предварително онтологично положена. Дали появата на човека е плод на случайно хрумване на Дизайнера? Какво е назначението на човека във Вселената? Каква би могла да бъде съдбата на човешкия род в бъдеще? Това са все екзистенциални питання, които остават без ясен отговор в рамките на едно подобно представяне на теорията за ИД.

2. Втората опция е свързана с представяните на ИД като теория, която се позовава на дейността на Дизайнер, който се схваща само като монограм на една регулативна идея на разума. Направена е аналогия между Кантовото разглеждане на рефлектиращата способност за съждение, със свързването на законодателствата на разсъдъка и на разума чрез способността за съждение от една страна и на идеята на Никълъс Решер за съгласуването на еволюцията с ИД от друга.

Показва се, че именно регулативното разбиране на втората максима на рефлектиращата способност за съждение, тоест че някои природни продукти не могат да бъдат преценявани единствено според механични закони, а съобразно закона на крайните причини, е характерно за тази втора опция на представяне на теорията за ИД и оттук последната вече се извежда от полето на стандартния креационизъм.

3. Третата възможна интерпретация се основава на приписването на възникването на сложни органични системи не на неизвестен по природата си Дизайнер, а на Бог. Тук навлизаме в рамките на така наречения теистичен еволюционизъм, характерен за някои учени еволюционисти, които обаче не са поддръжници на стандартната теория за ИД. Теистичният еволюционизъм може да бъде характеризирен като полу-креационистко схващане. Това е така, защото, за разлика от стандартната версия на ИД, той не учи, че Бог е проектант на органични тела, а че посредством Божия промисъл е сътворен материален свят, в който са въплътени законите на физиката, химията и биологията, така че научното познание по адекватен начин разкрива тяхната роля и валидността на еволюцията на природните системи. Теистичният еволюционизъм стои близо до религията, но без да догматизира Сторозаветния разказ за Сътворението. Но така или иначе неговите философски импликации са ясни и са отнасят към онзи неизкореним аспект на религиозната вяра, отварящ вратата към човешкото спасение.

Заклучение

Като алтернатива на дарвинизма/неодарвинизма и химическите теории за възникване на живото, теорията за ИД е най-същественният проблем, който понастоящем се дискутира предимно в полето на философията на биологията, както и в теоретичната биология. Поради общоприетата постановка за водещото място на биологичните науки в последните десетилетия в рамките на естествознанието, се налага неминуемо позицията ѝ в областта на философията на науката. Теорията за ИД безспорно е в процес на бурно развитие, с много по-широки аспекти, отколкото засегнатите в дисертацията.

СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИЯТА

1. По отношение на проблема за възникване на живото, както и за механизмите на неговата еволюция, е проведено сравнително представяне на основните принципи на дарвинистката и неодарвинистката еволюционна теория, на теорията за ИД, и на теистичния еволюционизъм.
2. Показани са теоретичните затруднения на натуралисткото теоретизиране относно възникването на живото и биологичната еволюция, през призмата на неговата критика от страна на привържениците на ИД.
3. Обоснована е тезата за извъннаучния статус на стандартната теория за ИД.
4. Изявени и анализирани са три различаващи се интерпретативни опции за представяне на теорията за ИД с оглед на нейната основна теоретична претенция, които предполагат различни философски импликации.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИЯТА:

1. Димитрова, Т. 2013. „Идеята за съгласуването на интелигентния дизайн с еволюцията” // *Съвременни предизвикателства във философията*. кн. 1. стр. 156-161.
2. Димитрова, Теодора. 2013. „Алвин Плантинга за науката, религията и натурализма” // *Религия, ценности, ортодоксалност. Русия и България в 21 век. Международен тематичен сборник на Научно-изследователска група Религиозно-Философски парадигми и интеркултурен диалог*”. Изд. Пропелер. София. стр. 188-197.
3. Димитрова, Т. 2013. „Томас Нагел през призмата на теоретиците на интелигентния дизайн” // *Съвременни предизвикателства във философията*. кн. 2. стр. 65-71.
4. Димитрова, Т. 2013. „Относно необходимостта от концептуална идентичност на теорията за интелигентния дизайн” // *Философски алтернативи*. кн. 6. стр. 101-109.
5. Димитрова, Т. 2014. „Два алтернативни подхода (към теорията) за възникване на живото” // *Сборник „Еволюция на йерархични системи”*. Изд. Фабер. София, стр.70-80.
6. Димитрова, Т. 2014. „Относно произхода на биологичната информация” // *Сборник: Философията в следпостмодерна ситуация – приложения и перспективи*. УИ „Св. Св. Кирил и Методий. Велико Търново. с. 267-272.
7. Димитрова, Т. 2014. „Аргументите на теорията за интелигентния дизайн от гледна точка на теизма” // *Религия, ценности, ортодоксалност. Русия и България в 21 век. Международен тематичен сборник на Научно-изследователска група*

Религиозно-Философски парадигми и интеркултурен диалог". Изд. Пропелер. София. стр. 346-360.

8. Димитрова, Т. 2015. Системната биология между еволюцията и интелигентния дизайн. *Философски алтернативи*. кн. 2. стр.70-78.

9. Димитрова, Т. 2015. Относно топ десетте научни проблеми на биологичната и химична еволюция. *сп. Философски алтернативи*. Под печат.

10. Димитрова, Т. 2015. Релацията теория за интелигентния дизайн-креационизъм. *Международен тематичен сборник Религия-Ценности-Ортодоксалност: Традиционни религиозни светогледи и ценностите на XXI век*. Под печат.